

CONCEPTUL MARELUI ANONIM ÎN SISTEMUL FILOSOFIC AL LUI LUCIAN BLAGA

Svetlana COANDĂ

Catedra Filosofie și Antropologie

This paper is dedicated to the study of the concept “the Great Anonymous”, and about the correlation between human being and “the Great Anonymous” investigated by Lucian Blaga in his works “*The Trilogy of Knowledge*”, “*The Trilogy of Culture*” etc. The argumentation of conclusions of the Romanian philosopher, that the only human being by its specific existence as “existence for mystery and revelation” has a creative destiny of values and culture, able to understand the sense of life is presented as well.

De rând cu conceptul de mister, un concept fundamental al filosofiei (metafizicii) lui Blaga este cel de ființă transcendentă, de transcendent, definit ca ceea ce „depășește” umanul, ceea ce depășește atât domeniul experienței concrete a omului, cât și cel al gândirii sale logico-abstracte. Ființa transcendentă este „inițiatorul original al existenței”, menționează L.Blaga [1]. În *Censura Transcendentă* (fundamentare metafizică a cunoașterii), *Geneza metaforei și sensul culturii* (fundamentare metafizică a culturii), *Ființa istorică* (fundamentare metafizică a istoriei) și, în special, în *Diferențialele divine*, L.Blaga evită să-i atribuie ființei transcendente numele de Dumnezeu și o denumește Factor metafizic central, Marele Mister, Fond generator anonim, Principiu suprem al existenței, Absolutul, Transcendentul, Divinitatea, Necunoscutul sau, cel mai frecvent, Marele Anonim, nume dat lui Dumnezeu și de gânditorul patrolog Dionisie Pseudo-Areopagitul [2]. Așadar, principiul metafizic absolut, conceput de alți filosofi ca fiind Substanța, Eul absolut, Rațiunea imanentă, Inconștientul, Tatăl extramundan etc., la L.Blaga este Marele Anonim. L.Blaga preciza chiar de la început că ideea marelui Anonim este o construcție mentală personală, un postulat pe care se fundamentează metafizica sa, „un mit metafizic” prin care el face „o anticipație” ce-i permite construirea viziunii metafizice personale. Ca mit filosofic, Blaga atribuie Marelui Anonim posibilitatea de a se reproduce *ad infinitum*, în chip identic... fără de a-și asimila substanțe din afară” [3]. Marele Anonim se deosebește de Dumnezeul conceput de teologie prin faptul că are și trăsături negative, demonice, contradictorii, paradoxale, fapt pentru care Blaga deseori îl numește pe Marele Anonim „Dumnezeu-Demon” [4].

Marele Anonim este o existență transmندانă, atemporal și aspațial, un tot unitar de maximă complexitate substanțială și structurală. El este o existență „deplin autarhică”, adică suficientă sieși și „hegemonică”, iar în calitate de centru generator al lumii este altceva ca esență decât lumea pe care o creează, deși o anumită parte a naturii sale „periferale” și „mai puțin nucleară” constituie fondul metafizic al lumii așa cum o cunoaștem. Chiar de la început Marele Anonim se găsește într-un „paradoxal impas”, anterior oricărei existențe generate, „prilejuit atât de ceea ce ar putea să aibă loc, cât și de necesitatea evitării unor consecințe egale cu dezastrul existenței” [5].

În aspect cosmologic, grija supremă a Marelui Anonim, care are posibilități infinite de „generare”, este de a împiedica o teogonie infinită, care ar duce la descentralizarea existenței. Pentru aceasta el își limitează la maximum posibilitățile de generare ce le are, emițând doar „diferențiale” – fragmente infime, indestructibile, ideale, care dispun substanțial și structural de o „elementaritate maximă” și față de care particulele așa-zise elementare sunt existențe extrem de complexe. „O diferențială divină este echivalentul unui fragment infinitesimal din Totul substanțial și structural, deplin autarhic, transspațial, al Marelui Anonim” [6]. Ele sunt supra-cosmice, supraspațiale, atemporale, de aceeași natură cu Fondul care le-a generat și deci nu pot fi imaginate concret, ci doar posibil de a fi gândite.

L.Blaga deosebește în procesul genezei cosmice trei faze:

- I. Faza precosmică, egală cu limitarea maximă a posibilităților generatoare ale Marelui Anonim.
- II. Faza genezei directe sau emisiunea diferențialelor divine.
- III. Faza genezei indirecte sau integrarea cosmică a diferențialelor divine.

În așa mod, din diferențialele divine, prin procese de integrare și datorită posibilităților incluse în ele, iau ființă lumea și omul, care, în viziunea lui Blaga, este „plafonul” de integrare a diferențialelor divine. Acest

mod de realizare a genezei lumii se deosebește de geneza gnostică, hegeliană, leibniziană etc., deoarece Marele Anonim, prin reproducerea sa în forma diferențialelor divine, realizează o reproducere parțială, fapt ce dă naștere la o „dizanalogie” între Marele Anonim și creația sa, garantându-i astfel siguranța hegemoniei și a centralismului existenței.

Cu toate acestea, Marele Anonim se teme că diferențialele divine, păstrând atributul creativ în totalitate, ar putea da naștere unor creaturi (existențe) din ce în ce mai complexe (în viziunea lui Blaga manifestarea supremă a acestei complexități, după cum am menționat, este omul), care să tindă spre modelul absolut și care i-ar pune în pericol situația sa de centru absolut al existenței. Doar la nivelul omului diferențialele divine sunt integrate la nivel de conștiință și el devine unica ființă din Univers orientată spre căutarea misterelor și relevarea lor. De aceea Marele Anonim instituie principiul conservării misterelor prin intermediul cenzurii transcendente și a frânelor stilistice abisale. Doar El are capacitatea de cunoaștere absolută. În om Marele Anonim a implementat formele sensibilității, categoriile conștientului și ale inconștientului, pentru a-i oferi un instrument al înțelegerii și cunoașterii. Totodată, spațiul, timpul, categoriile sunt și frânele transcendente ale cunoașterii, sunt Cenzura Transcendentă. Dacă omul ar ști totul, nu ar mai avea nevoie de căutare, cercetare, creație. Ar persista o imensă plictiseală – fapt prevenit de L.Blaga prin afirmarea existenței cenzurii transcendente. În *Cenzura Transcendentă*, raportul dintre “principiul metafizic absolut” și al “cunoașterii individuate” este privit drept “relațiune de la o existență productivă la o existență produsă”, adică raportul dintre creator și creat. Pentru Marele Anonim, nu există mistere, el posedă o cunoaștere nelimitată. Raportul dintre Marele Anonim și cunoașterea individuată este explicat de L.Blaga în felul următor: “Din motive care țin de domeniul echilibrului existențial, Marele Anonim se apără pe sine și toate misterele derivând din el de aspirațiile oricărei cunoașteri individuate, creând între aceasta și misterele existenței o rețea de factori izolatori. Rețeaua izolatoare pusă – între misterele existențiale și cunoașterea individuată – se manifestă în forma specifică a unei cenzuri. De vreme ce cenzura aceasta își are centrul inițiator dincolo de orizontul nostru cronospațial, o numim cenzură transcendentă.” Așadar, nu e vorba de incapacitatea sau imposibilitatea omului de a ajunge la o cunoaștere pozitivă a obiectului transcendent, ci de intervenția Marelui Anonim care prin intermediul cenzurii transcendente împiedică subiectul să pătrundă în misterele existențiale. L.Blaga spune că Marele Anonim intervine cu cenzura transcendentă „fiindcă o cunoaștere absolut obiectivă, adică pozitiv transcendentă, implică probabil o primejdie pentru echilibrul și pentru intenționalitatea existențială” [7].

Justificarea cenzurii transcendente este expusă de L.Blaga prin trei motivări: minimală, medie și maximală:

1. A posedea adevărul absolut înseamnă a condamna viața și spiritul la o *stază* perpetuă care ar zădărnici orice tensiune și orice creație, reducând cunoașterea la o repetiție stereotipă. Creând cenzura transcendentă, Marele Anonim imprimă cunoașterii individuate tendința dinamică de a se depăși în fiecare moment. ”Dacă am fi în stăpânirea adevărului absolut, ar încremeni în noi orice tensiune spre altceva, ni s-ar tăia orice dinamică, și în vinele noastre ar îngheța, nemaigăsindu-și justificarea, orice efort, – ne-am preface în cristale văzătoare și imobile. Faptul că nu suntem cristale văzătoare și imobile, sau făpturi hieratice, ci configurații larvare, în spațiu și timp, faptul că nu suntem zei în acord permanent cu ei înșiși, ci molecule neîmplinite, bolnave de un lăuntric dezechilibru, faptul că nu suntem statice oglinzi ci ființe urzite din instabilitate și efort, *constituie o dovadă că suntem creaturi înadins refuzate de adevăr, spre a fi cu atât mai mult destinate creației*”.

2. O cunoaștere individuată absolută ar fi o primejdie pentru individ, pentru că ea i-ar tulbura ființa și i-ar distruge echilibrul interior – pericol și pentru obiectul cunoașterii, el putând fi creat și distrus, totodată, după capriciile unui subiect atotputernic: “Dar o cunoaștere absolută ar alcătui o primejdie și pentru obiectul cunoscut, care ar putea fi după plac creat și astfel și distrus pe această cale. Aceste primejdii au toate caracterul unei perturbațiuni virtuale a echilibrului existențial”.

3. O asemenea cunoaștere ar constitui o primejdie pentru Marele Anonim însuși, a cărui potență ar putea fi scăzută și ale cărui intenții zădărnicate de un subiect egal lui: „Motivarea maximală: o cunoaștere individuată absolut obiectivă ar reprezenta o primejdie pentru Marele Anonim însuși, care ar fi scăzut în potența sa, și în parte zădărnicit în intențiile sale de o asemenea cunoaștere individuată. Orice eventuală cunoaștere absolută proprie unui punct periferic al existenței, ar însemna un pericol de descentralizare a existenței”.

Așadar, conflictul dintre om și Marele Anonim este unul permanent. Marele Anonim este creatorul suprem, iar omul doar creatura. Cu toate că modul ontologic al omului este cel mai înalt mod existent în natura creată, omul e cenzurat, limitat și împiedicat să ajungă la adevărul absolut. Din structura metafizică a omului lipsesc posibilitățile fundamentale pe care Marele Anonim le are de a crea la infinit și de a cunoaște absolut în mod

adekvat-pozitiv. Marele Anonim este cel ce potențează misterele, cel din care toate misterele derivă. El este „de un egoism sacru”, este o natură „prăpăstioasă”, demonică și contradictorie, deoarece l-a situat pe om într-o antinomie de nerezolvat: a pus în om dorința de cunoaștere pozitiv-adekvată a absolutului și puterea de creație, dar din start, prin instituirea Cenzurii transcendente și a frânelor stilistice abisale (matricea stilistică) i-a refuzat omului această cunoaștere, oferindu-i doar posibilitatea unor creații supuse vremelniciei, istoricității și perisabilității.

Însă omul, încercând în permanență să reveleze misterul, devine creator de cultură. „Cultura în această perspectivă nu este un lux, pe care și-l permite omul ca o podoabă care poate să fie sau nu; cultura rezultă ca o emisiune complementară din specificitatea existenței umane ca atare, care este existență întru mister și revelare”, menționa L.Blaga [8].

Prin urmare, în sistemul filosofic al lui L.Blaga adevărul suprem e sacrificat creației; creația devine valoarea centrală, ea fiind posibilă în permanență, deoarece omul va sonda infinitul misterelor mari și mici, principale și secundare, fără a ajunge la un rezultat pozitiv, misterul rămânând „tâlcul” posibilităților și limitelor cunoașterii și al creației umane, iar existența specific umană fiind “existență întru mister și revelare”. Rezultatul acestei neconținute creații – istoria și cultura, constituie marele compromis care atenuează conflictul dintre om și Marele Anonim.

Referințe:

1. Blaga Lucian. Trilogia cunoașterii. - București, 1943, p.445.
2. Frăteanu Vasile. Lucian Blaga, „un model metafizic” // Eonul Blaga – Întâiul veac. - București, 1997, p.331.
3. Blaga Lucian. Diferențialele divine. - București, 1940, p.67.
4. Ibidem, p.104.
5. Ibidem, p.69.
6. Ibidem, p.93.
7. Idem. Censura transcendentă. - București, 1993, p.43.
8. Idem. Geneza metaforei și sensul culturii. - București, 1994, p.170.

Prezentat la 15.05.2007